

Opgroeien in armoede Wees alert!

TEKST YOLANDE VAN DER REE ILLUSTRATIE WELMOET DE GRAAF

Eén op de negen kinderen in Nederland groeit op in armoede. Dit betekent dat er onvoldoende geld is om mee te doen; mee te doen op school, aan sportactiviteiten, aan uitstapjes. Opgroeien in armoede brengt stress met zich mee. Als je ouders zorgen hebben of serieus in de problemen zitten, kun je niet onbezorgd naar school. En zo worden de ontwikkeling en schoolloopbaan van 378.000 kinderen in Nederland bedreigt door de financiële situatie waarin zij opgroeien.

In maart jl. tekenden bijna honderd bedrijven en instellingen het convenant van de Alliantie Kinderarmoede. Zij beloofden zich ervoor in te zetten dat in 2030 geen kind meer de dupe is van armoede en dat er geen nieuwe gezinnen meer zijn die in armoede vervallen. Ingrado is een van de ondertekenaars en wil haar leden bewust maken van het bestaan van kinderarmoede en van de effecten op de ontwikkeling en schoolloopbaan. In dit artikel laten we twee initiatiefnemers van de Alliantie Kinderarmoede aan het woord, een onderzoekster van de Hogeschool Rotterdam en belichten we de praktijk op een school met veel armoedeproblematiek onder de leerlingen. En stellen we de vraag 'wat kan de leerplichtambtenaar doen?'

'Als iedereen die armoede signaleert het gesprek hierover aangaat, komt er veel in beweging'

De belofte van Ingrado

- Door ons landelijk dekkende ledenbestand hebben we veel mogelijkheden om aandacht te vragen voor het bestrijden en voorkomen van kinderarmoede. Onze leden kunnen veel signaleren en agenderen.
- We hebben een methodische aanpak voor schoolverzuim ontwikkeld waarbij we als extra aandachtspunt de signalering van kinderarmoede opnemen.
- In ons Ingrado Magazine besteden we aandacht aan dit thema. Meer bekendheid vergroot immers ook de aandacht.

De Alliantie Kinderarmoede

De Alliantie Kinderarmoede is ontstaan vanuit een samenwerking tussen Missing Chapter Foundation, Alles is Gezondheid en het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ). De initiatiefnemers geloven dat kinderarmoede alleen aangepakt kan worden vanuit gezamenlijke verantwoordelijkheid en ieders onvoorwaardelijke inzet. Alle organisaties en bedrijven die zich bij de alliantie aansluiten en het convenant ondertekenen, doen de volgende belofte:

- Wij signaleren armoede, maken dit bespreekbaar en weten welke andere organisaties betrokken kunnen worden bij de oplossing ervan.
- Wij doen wat in onze mogelijkheid ligt om de (gezondheids)gevolgen van armoede binnen (aanstaande) gezinnen op te lossen.
- Wij werken actief samen en laten zien wat werkt.

Inmiddels hebben 150 bedrijven en organisaties zich aangesloten. De alliantie monitort de beloftes die gedaan zijn. Zie www.alliantie-kinderarmoede.nl voor onder meer de beloftes die gedaan zijn.

De initiatiefnemers

Hans Christiaanse, werkzaam bij Alles is gezondheid en mede-initiatiefnemer van de Alliantie Kinderarmoede

Toen Christiaanse als voorzitter van een bijeenkomst over kinderarmoede ervaringsdeskundigen aan het woord hoorde, realiseerde hij zich pas goed wat de impact is van opgroeien in armoede. 'Lange tijd was ik werkzaam als directeur in het primair onderwijs en ik was bekend met de problematiek, maar dat de emoties 30, 40, 50 jaar later nog steeds zo groot zijn had ik me nooit gerealiseerd. Sinds dat moment span ik me in om de stem van de ervaringsdeskundigen te laten horen.

'In maart jl. was ik een van de oprichters van de Alliantie Kinderarmoede. In no time hadden tientallen bedrijven zich aangesloten. De tijd is rijp om het hierover te hebben. Mensen willen ertoe doen en bedrijven willen een maatschappelijke bijdrage leveren. Door het convenant te ondertekenen doen zij een belofte. Ook maken ze middels een format duidelijk hoe ze die belofte gaan waarmaken, wat zij concreet gaan doen. Wij monitoren die beloftes en maken verbindingen tussen bedrijven en instellingen.'

Soler Berk, directeur van Missing Chapter en mede-initiatiefnemer van de Alliantie Kinderarmoede

'Toen drie jaar geleden vanuit de overheid gelden beschikbaar kwamen om armoede onder kinderen te bestrijden was ik blij, maar ik maakte me ook zorgen. De gelden waren niet geoormerkt en ik was bang dat ze op zouden gaan aan spulletjes. Vanuit Missing Chapter hadden wij ervaring met Raden van Kinderen die zich in vijf gemeenten bogen over de vraag wat er nodig is om armoede aan te pakken. Ik heb dus de staatssecretaris gebeld en de hulp van onze kinderraden aangeboden. Dat is gebeurd; de kinderen

gingen in gesprek met onder meer gemeentes en met voedselbanken en ze namen een enquête af onder leeftijdgenoten op straat. De belangrijkste vraag die ze stelden was 'wat hebben jullie nodig om goed te presteren op school?'. Ruim 50 procent van de kinderen zei 'ontbijt en lunch' want dat kregen ze thuis niet. Dat laat zien dat wij wel kunnen aankomen met een fiets voor kinderen in gezinnen met armoedeproblematiek, maar als zij onvoldoende eten hebben helpt dat natuurlijk niks.

'Het is echt niet zo moeilijk om iets te doen. Vaak wordt gezegd

'we kunnen die kinderen niet vinden'. Maar je hoeft ze niet te vinden; bied gewoon standaard ontbijt en lunch aan op school en je helpt hen. Door rond het onderwijs een goed en gratis sportaanbod te organiseren, breng je ouders niet in verlegenheid. Alle kinderen kunnen dan vanzelfsprekend meedoen. Doordat ouders het vertrouwen hebben dat hun kinderen aan alles kunnen meedoen zal hun stress afnemen wat de opvoeding ten goede komt. Als iedereen die armoede signaleert het gesprek hierover aangaat, komt er veel in beweging. Laat je niet ontmoedigen, je hoeft het niet alleen op te lossen.'

Het onderzoek

Hogeschool Rotterdam en Hanzehogeschool Groningen hebben van de ministeries van OCW en SZW de opdracht gekregen een handreiking samen te stellen met effectieve werkwijzen voor scholen om met armoedeproblematiek onder leerlingen om te gaan. Mariëtte Lusse is Lector aan Hogeschool Rotterdam en leidt de Rotterdamse 'poot' van het onderzoeksproject.

Het project zal twee producten opleveren: een brochure met goede voorbeelden uit het onderwijs (reeds verschenen, zie <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/armoedebestrijding/documenten/publicaties/2019/06/12/omgaan-met-armoede-op-scholen>), en de genoemde handreiking die gebaseerd is op goede praktijken, pilots op scholen, literatuur en bestaande handvatten. Lusse: 'Er is al veel kennis en informatie over armoede en armoedebestrijding, maar kennis over wat de school kan doen, mist. Met dit project willen we daar flinke stappen in zetten.'

'Armoede is onderdeel van een groter probleem in een gezin'

Wat is armoede?

Mensen zijn arm als de materiële, culturele en sociale middelen onvoldoende zijn om te leven op een manier die als minimaal aanvaardbaar wordt gezien in de samenleving waarin men leeft. Dit is de definitie die Lusse in navolging van de Europese Commissie hanteert. Ze maakt daarbij onderscheid tussen generationele en situationele armoede. 'Het eerste is de armoede die van generatie op generatie wordt doorgegeven. Dit doet zich vaak voor in bepaalde wijken en de financiële problematiek is meestal bekend op de scholen waar de kinderen naartoe gaan. Situationele armoede

ontstaat als gevolg van omstandigheden: scheiding, verlies van een baan, overlijden. Dat kan zich overal voordoen en vaak zijn scholen daar niet van op de hoogte. Ook omdat ouders zich kunnen schamen en het verborgen proberen te houden voor de buitenwereld.'

Armoede is onderdeel van een groter probleem in een gezin, zegt Lusse. 'Je kunt dus niet een werkwijze ontwikkelen die zich alleen op armoede richt; dan loop je het risico dat het alleen over geld en spullen gaat. We moeten ons richten op de hele situatie waarin een kind opgroeit. Veel stress, te veel zorgen, te weinig aandacht, verwaarlozing, het kan allemaal aan de hand zijn. Zorg daarom dat je op school goed kennismakkt met ouders en een beeld krijgt van de achtergrond van het gezin: werk en inkomen, huisvesting, maar ook de taalvaardigheid, de ideeën over opvoeding, etc.'

Scholen

Lusse benadrukt dat scholen niet verantwoordelijk zijn voor een oplossing voor de armoede in de gezinnen. 'Leerkrachten zijn er primair om les te geven en dat is waar ze zich op moeten concentreren. Ze worden er echter wel mee geconfronteerd en zullen zich moeten verhouden tot armoede. Investeren in het contact met de ouders is heel belangrijk. Zorg dat zij zich veilig genoeg voelen om de zorgen over hun situatie te delen. Als de school op de hoogte is, kan deze een brug slaan naar zorgmedewerkers binnen en buiten de school die kunnen helpen.'

Van de scholen heeft Lusse al een aantal adviezen meegekregen: 'Onderwijs is er voor iedereen en dat geldt ook voor de uitstapjes die in klassenverband gemaakt worden. Organiseer alle activiteiten daarom op zo'n manier dat alle kinderen mee kunnen doen. Het gebeurt nog steeds dat kinderen ziek gemeld worden voor de kerstviering omdat er geen geld is om iets lekkers mee te nemen. Of dat een leerling uit groep 8 zich ziek meldt omdat hij geen fiets heeft om de volgende dag mee op bezoek te gaan bij het voortgezet onderwijs. Zorg bijvoorbeeld dat je weet hoe en waar je vergoedingen aanvraagt en hoe je beleid rond de ouderbijdrage kunt organiseren. Zorg voor een reservefiets op school en richt een huiskamer in, een fijne, warme plek waar kinderen terecht kunnen voor een kop thee en een gesprek.'

De praktijk op school

Ineke Zuidgeest is schoolmaatschappelijk werkster op de Zuidermavo, onderdeel van Scholengemeenschap Calvijn, in Rotterdam Zuid. De leerlingen komen uit wijken waar veel armoede voorkomt. Bijna driekwart van de leerlingen groeit op in een gezin waar weinig en soms te weinig geld is. De school merkt dat dagelijks. Zuidgeest: 'Veel ouders hebben achterstanden in betaling van de ouderbijdrage en kunnen de kosten voor schoolreisjes en excursies niet opbrengen. Die ouders zijn vaak niet in staat hiervoor zelf een oplossing te vinden en dan komt het bij mij terecht. De ouderbijdrage en de huur van het kluisje kunnen worden kwijtgescholden en voor schoolreisjes, excursies en werkweken neem ik contact op met gemeentelijke en particuliere fondsen. Alle leerlingen van onze school krijgen een laptop die zij ook mee naar huis mogen nemen.'

Huiswerk

Ook merkt de school dat het voor veel leerlingen lastig is hun huiswerk te maken. Zuidgeest: 'Het is thuis onrustig, er wonen vaak veel mensen op een relatief kleine oppervlakte en een eigen plek om huiswerk te maken is er dan niet. Het gevolg is dat ook de leerresultaten soms onverwacht tegenvallen. Een leerling presteert dan eigenlijk onder zijn of haar niveau. Andere signalen dat leerlingen opgroeien in armoede kunnen zijn dat zij geen gymspullen bij zich hebben, veel dezelfde kleding dragen en geen eten of drinken meenemen naar school.'

Shirley Steijaert is leerplichtambtenaar op onder meer de Zuidermavo. 'Schoolverzuim is vaak het gevolg van achterliggende problematiek zoals armoede', zegt zij. Steijaert komt soms tegen dat er geen geld is voor het openbaar vervoer naar school. Ook kan er sprake zijn van schulden. 'Als ouders dan nog niet in beeld zijn van de schuldhulpverlening, dan verwijzen wij hen door naar het Wijkteam.'

Wat kunnen leden van Ingrado doen?

Ook Ingrado ondertekende het convenant van de Alliantie Kinderarmoede en doet daarmee de belofte haar leden bewust te maken van het bestaan van kinderarmoede.

Soler Berk: 'Die bewustwording is heel belangrijk. Realiseer je dat armoede bestaat en dat het enorme impact heeft op het hele gezin en zeker ook op de schoolloopbaan van kinderen. Ga vanuit een open houding in gesprek over wat je achter de voordeur ziet en probeer de echte vraag van een gezin boven tafel te krijgen. Wat is er nodig? En zet vervolgens je netwerk in om aan die vraag tegemoet te komen.'

Mariëtte Lusse: 'Leerplichtambtenaren komen bij kinderen thuis. Het is belangrijk dat zij zich bewust zijn van de context waarin schoolverzuim plaatsvindt. Armoede kan schoolverzuim veroorzaken. Soms omdat ouders zoveel zorgen hebben dat ze

'Alle leerlingen van onze school krijgen een laptop die zij ook mee naar huis mogen nemen'

Breed beeld

De Zuidermavo probeert tijdens het intakegesprek een breed beeld te krijgen van de leerling en van de omgeving waarin hij of zij opgroeit. En iedere nieuwe mentor plant ook weer een gesprek met de leerling en zijn of haar ouders. Zuidgeest: 'Er zijn kinderen die prima functioneren ondanks de beperkte financiële middelen thuis. Dit is de situatie waarin ze opgroeien, het is zoals het is. Ik help door financiële bijdragen aan te vragen bij fondsen en alle formulieren voor de ouders in te vullen. Bij ernstige problematiek, zoals een (dreigende) uithuiszetting, sla ik de brug naar het Wijkteam. Dat brengt zo ongelooflijk veel stress en onzekerheid voor de kinderen met zich mee dat snelle actie geboden is.'

Voor het schooljaar 2019/2020 heeft de Zuidermavo een folder voor alle ouders gemaakt. Daarin is te lezen dat ouders die een inkomen rond bijstandsniveau hebben, voor kwijtschelding van de ouderbijdrage en de huur van het kluisje in aanmerking komen. De medewerker ouderbetrokkenheid die de school met ingang van het schooljaar 2019/2020 rijk is, zal contact opnemen met alle ouders die krap zitten en verder toelichten wat er mogelijk is.

Bijeenkomst van de Alliantie Kinderarmoede

er met hun hoofd niet bij zijn. Ook verzuim met toestemming van de ouders (ziekmelding) komt voor omdat er geen geld is om deel te nemen aan activiteiten.'